सुरवाणीसमाराधकेभ्यः स्वागतम्

डा. कं.कादम्बिनी
सहायकाचार्या
रा. सं. विद्यापीठम्, तिरुपतिः

अथ चतुर्थीविभक्तिः

दानक्रियायां स्वीकर्तुः चतुर्थीविभक्तिः

यत्र दानक्रिया अस्ति तत्र, यस्मै वयं किमपि दद्मः तस्य चतुर्थीविभक्तिः भवति।

यथा

- बलिः वामनाय भूमिं दत्तवान्।
- रामः मित्राय उपायनं दत्तवान्।
- रमा सखीभ्यः पानीयं दत्तवती।
- सीता सर्वेभ्यः मधुरं दत्तवती।

ii. रमा केभ्यः किं दत्तवती इति लिखन्तु ।

रमा	भिक्षुकाः सख्यः सर्वे ते महिला बान्धवाः	नाणकानि मधुरम् पानीयम् उपाहारम् फलम् ताम्बूलम्	दत्तवती

रामः कस्मै किं दत्तवान्

रामः	पुत्रः	युतकवस्त्रं	दत्तवान्
	पुत्री	शाटिका	
	मित्रं	पुस्तकानि	
	पत्नी	धनम्	
	कर्मकरी	वेतनम्	
	सेविका	उपायनम्	
	भगिनी	कण्ठहारम्	

कृष्णः एकस्मै किञ्चित् दर्शयति, अन्यस्मै अन्यत् दर्शयति। सः कस्मै किं दर्शयति इति अधः निर्दिष्टम् अस्ति । तदाधारेण सर्वनामशब्दानां चतुर्थीविभक्तिं योजयन्तः वाक्यानि रचयन्तु।

१.	सः – चित्रम्	एष – पत्रिकाम्
२.	सा – शाटिका	एषा – कण्ठहारः
३.	भवान् – ग्रामः	भवती – नगरम्
४.	एते – यक्षगानम्	ते – चलनचित्रम्
५.	एताः – नृत्यम्	ताः – नाटकम्
६.	भवन्तः – विद्यालयः	भवत्यः – कार्यालयाः
७.	अहम् – चित्रकथापुस्तकम्	वयम् – क्रीडनकानि

रोचते इति क्रियापदस्य प्रयोगे चतुर्थीविभक्तिः

- रामाय मधुरं रोचते ।
- सीतायै पठनं रोचते।
- अध्यापकेभ्यः कलहं न रोचते।
- ग्रामीणेभ्यः नगरं न रोचते।

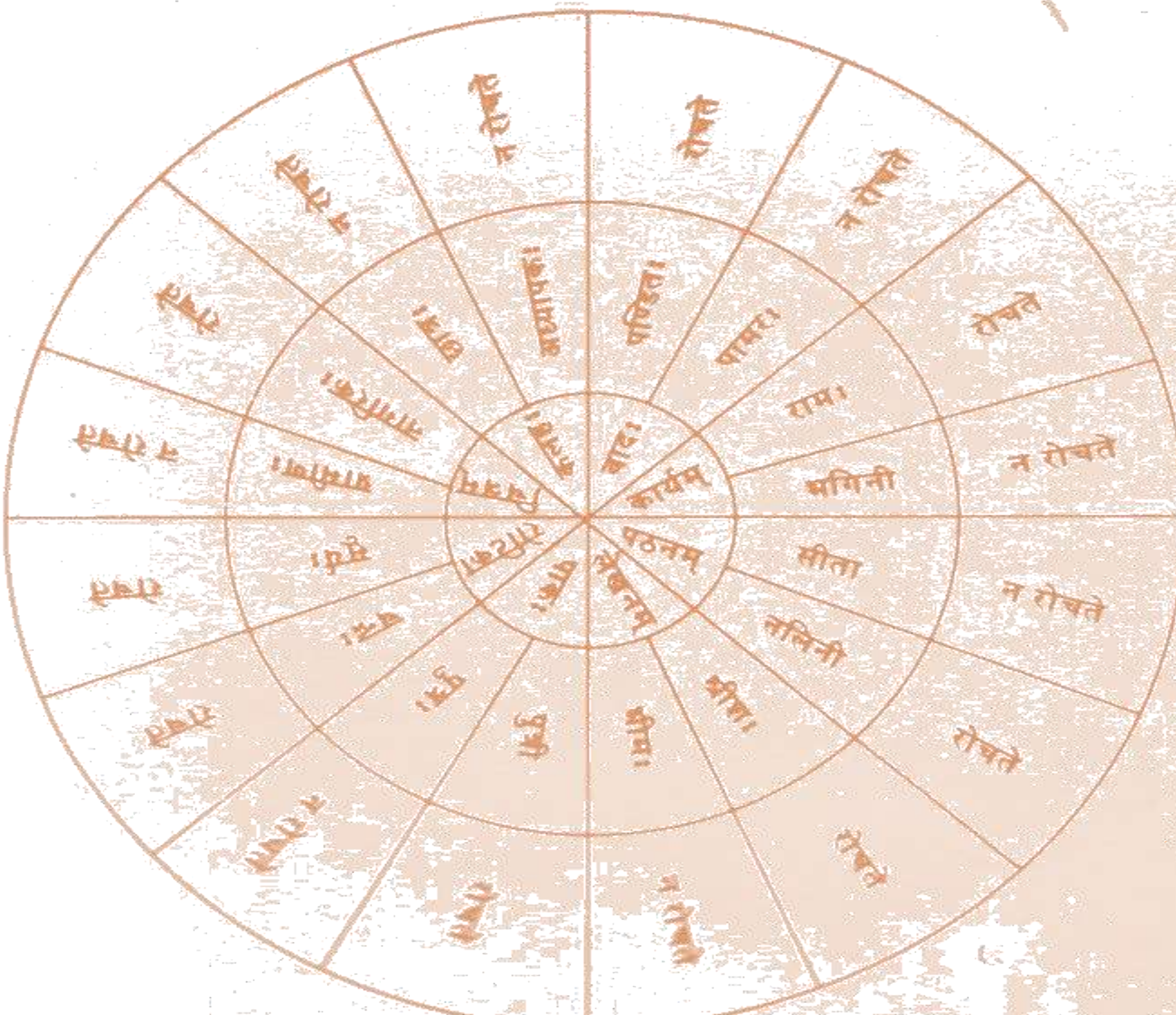
कार्यम्
पठनम्
लेखनम्
राम:
भगिनी
सीता
नलिनी
मीना
सीमा
रोचते
न रोचते
न रोचते
न रोचते
रोचते
रोचते
रोचते

नमः शब्दस्य योगे चतुर्थीविभक्तिः

- नमः शब्दस्य प्रयोगः यत्र तस्य चतुर्थीविभक्तिः भवति।
- यथा
  - देवाय नमः।
  - रामाय नमः।
  - दुर्गायै नमः।
  - कृष्णाय नमः।

क्रोधादीनां पात्रस्य चतुर्थीविभक्तिः भवति

- क्रुध्यति, कुप्यति, असूयति, ईर्ष्यति, द्रुह्यति इत्येतेषां धातूनां प्रयोगे क्रोधादीनां पात्रस्य चतुर्थीविभक्तिः भवति।
- यथा
  - रामः रावणाय क्रुध्यति।
  - कृष्णः शिशुपालाय कुप्यति।
  - राकेशः गोविन्दाय असूयति।

कल्पते इति क्रियापदस्य योगे चतुर्थीविभक्तिः भवति (कल्पते इत्यर्थे भवति इत्यपि प्रयोगः)

- भक्तिः ज्ञानाय कल्पते।
- प्रतिदिनं प्रातः उत्थानम् आरोग्याय कल्पते।
- चर्चा विवादाय मा भवतु।
- गुरूणाम् उपदेशस्य श्रवणं हिताय भवति।

हितशब्दप्रयोगे चतुर्थीविभक्तिः भवति

- यथा
  - बालाय हितं क्षीरम्।
  - मानवेभ्यः हितं पौष्टिकाहारः।

चतुर्थीविभक्तेः प्रयोगः

- दानक्रियायां स्वीकर्तुः
- रोचते इति क्रियापदस्य प्रयोगे
- नमः शब्दस्य योगे
- क्रोधादीनां पात्रस्य
- कल्पते इति क्रियापदस्य योगे
- हितशब्दप्रयोगे च चतुर्थीविभक्तिः भवति

धन्यवादः